

Forord

Den aktuelle relevans af et bind om kanon fra bibelexegetisk hold er åbenlys. Med kulturministeren i spidsen har regeringen taget initiativ til nedsættelse af otte ministerielt udpegede kanonudvalg, der skal definere og afgrænse en national kulturkanon af hovedværker inden for litteratur, billedkunst, film, kunsthåndværk og design, arkitektur, idræt, musik og scenekunst. Fra at have været et fremmedord for de fleste er ”kanon” således i dag en del af det daglige ordforråd i den politiske og kulturelle debat. Men debatten vidner også om, at ordets oprindelse og baggrund i den religiøse og kirkelige traditions afgrænsning af de bibelskrifter, der skulle gælde som norm for rettroenhed, er mindre kendt.

Gennem dette bind belyses forskellige sider af den bibelske kanondannelses baggrund, historie, mekanismer og konsekvenser. En indsigt i den magtudøvelse og de eksklusionsmekanismer, kanonhistorien implicerer, og konsekvenserne heraf for identitetsdannelse og fortolkning, både i fortiden og i den aktuelle teologiske, eksegetiske og kirkelige situation, kan således sætte de politiske kanoninitiativer i et tankevækkende lys. På denne måde rækker dette bind også ud over en snæver, faglig, bibelexegetisk og kirkehistorisk interesse.

Bindets tema har imidlertid også en anden ydre, men nok så festlig anledning. Bindet er en hyldest til professor og prodekan, dr.theol. Mogens Müller, i anledning af hans 60-års-dag den 25. januar 2006. Siden 1982 har Mogens Müller været professor i nytestamentlig eksegese ved Institut (nu Afdeling) for Bibelsk Eksegese, Københavns Universitet. Bindets afsluttende bibliografi giver et indtryk af Mogens Müllers kolossale flid og hans stadige bestræbelse på både at levere tunge forskningsbidrag og også at formidle resultaterne af det bibelexegetiske arbejde til en bredere kreds i form af opslagsværker og populærvidenskabelige publikationer. Mogens Müllers forskning har haft tre tyngdepunkter. Det første er studier af udtrykket ”menneskesønnen” i evangelierne. Det var temaet for hans disputats, som han forsvarede i 1984. Det andet er Matthæusevangeliet, som det bl.a. kom til udtryk i en omfattende kommentar på dansk i 2000. Mogens Müllers største passion og største gennemslagskraft både i dansk og international forskning ligger imidlertid i hans tredje tyngdepunkt: *Kirkens første Bibel. Hebraica sive Graeca veritas?*, som titlen lyder på hans bog fra 1994, der i 1996 udkom i en engelsk udgave under titlen *The First Bible of the Church. A Plea for the Septuagint*. Med dette plaidoyer for Det Gamle Testamente i dets græske udgave (Septuaginta) som de første kristnes egentlige Bibel har Mogens Müller placeret sig helt centralt inden for forskningen i netop den bibelske kanon.

Det var derfor oplagt at bede *Mogens Müller* selv skrive det første bidrag til dette bind. Her opsummerer han de væsentligste indsigter fra sin forskning på området og præsenterer sin aktuelle forståelse. Hans bidrag spænder vidt, fra historiske spørgsmål om forholdet mellem den hebraiske og den græske version af det, der senere bliver til Det Gamle Testamente i den kristne kanon, over spørgsmål om de nytestamentlige forfatters brug af disse skrifter i udfoldelsen af det, Mogens Müller mest grundlæggende forstår som ”pagtsteologi”, og frem til overvejelser over de aktuelle konsekvenser af sådanne indsigter for vores egen forståelse af kanon og kristendom.

De efterfølgende bidrag er skrevet af bibeleksegerer fra ind- og udland, der er blevet inspireret af en eller flere sider af Mogens Müllers arbejde. Bidragene falder i to halvdele. De første ni bidrag beskæftiger sig primært med forskellige *historiske* spørgsmål vedrørende kanondannelsen og dens betydning i jødedommen og den tidlige kristendom. De sidste otte bidrag fokuserer primært på spørgsmål om kanons *aktuelle* betydning og konsekvenser for teologi, kirke og bibeleksegese.

De tre første bidrag ligger i direkte forlængelse af Mogens Müllers interesse for forholdet mellem den hebraiske og den græske version af Det Gamle Testamente. Med omdrejningspunkt i en skelnen mellem skrift og kanon undersøger *Bodil Ejrnæs* vidnesbyrd om de hebraiske teksters status og autoritet i den fase, der gik forud for den egentlige kanonisering af dem i jødernes Bibel. *Knud Jepsen* sammenligner den hebraiske kanon med den græske version i Septuaginta og indkredser gennem de udprægede forskelle i afgrænsningen og rækkefølgen af de to versioners skrifter nogle teologiske forskelle og deres betydning for den tidlige kristendom. Dette uddybes af *Martin Rösel*, der præsenterer et mangeårigt arbejde med forsøget på at indkredse en særlig teologisk profil i Septuagintas græske oversættelse og redegør for de perspektiver, men også de alvorlige metodiske problemer, der er forbundet med dette arbejde.

De tre efterfølgende bidrag behandler de nytestamentlige forfatters forståelse og brug af det, der senere blev til Det Gamle Testamente. *Lars Hartman* viser skriftbrugs betydning i Markusevangeliets kommunikation til sine læsere, både i form af direkte citater og indirekte allusioner, og konkluderer, at det netop er den græske version, Septuaginta, der tillægges denne autoritative status i Markus-menigheden. Også *Jesper Tang Nielsens* analyse af Johannesevangeliets skriftbrug bekræfter Septuagintas store betydning, men han gør sig desuden overvejelser over Johannesevangeliets forståelse af sig selv som skrift i forhold hertil og viser gennem en brug af Derridas tekstforståelse på Johannesevangeliets fremstilling af Jesus’ nærvær og fravær, at Johannesevangeliet tillægger sig selv

Forum for Bibelsk Eksegese, vol. 15

Kanon. Bibelens tilblivelse og normative status

red. Troels Engberg-Pedersen, Niels Peter Lemche and Henrik Tronier

ISBN 978-87-635-0477-5 (print) 978-87-635-4440-5 (ebook)

© Museum Tusulanums Forlag og forfatterne 2006 (ebook 2016)

www.mtp.dk

en slags kanonisk status som skrift. Endelig bliver Paulus' skriftbrug behandlet af *Troels Engberg-Pedersen* i form af en præsentation og kritik af en netop udkommet bog af Francis Watson, hvis tese er, at Paulus på en helt grundlæggende måde udfolder sin teologi gennem skriftfortolkning, og at denne teologi om lov og evangelium er en læsning af spændinger, der foreligger i skrifterne selv, og således i egentlig forstand er en kanonisk teologi.

De tre sidste bidrag i denne del af bindet vedrører selve processen i samlingen og kanoniseringen af de nytestamentlige skrifter. *Niels Hyldahl* argumenterer for, at den paulinske brevsamling, der senere indgår i kanon, allerede er blevet samlet af Paulus' medarbejdere i forbindelse med Paulus' omfattende rejseaktivitet mellem sine menigheder. *Geert Hallböck* fremlægger en oversættelse og detaljeret gennemgang af det fragment, der går under navnet Muratoris Kanon, og som hører til vores vigtigste kilder til den nytestamentlige kanondannelses historie. På dette grundlag tegner Hallböck et billede af den nytestamentlige kanondannelse i tre faser og gør rede for de stridigheder og kriterier, der lå bag afgrænsningen. Dette tema fortsættes af *Hans-Friedrich Weiß*, der med omdrejningspunkt i kirkefædrenes skrifter belyser kanondannelsens sammenhæng med den tidlige kirkes teologiske stridigheder og skiftende situationer.

Dermed lægges der op til bindets anden halvdel, der primært fokuserer på den aktuelle betydning og konsekvenser af kanon i dagens kirkelige, teologiske og bibelexegetiske situation.

De tre første bidrag vedrører særligt den gammeltestamentlige del af den kristne kanon. *Niels Peter Lemche* tager udgangspunkt i den marginalisering af Det Gamle Testaments betydning som del af den kristne kanon, der har været et resultat af den gammeltestamentlige eksegesis gennem de sidste mindst hundrede år. Over for en sådan bevægelse mod at gøre Det Gamle Testamente irrelevant i kristen sammenhæng fremfører Lemche en række overvejelser over de to testameters sammenhæng, der ender med en tilslutning til Mogens Müllers tanke om, at relevansen af en kanonisk tilgang til Det Gamle Testamente må defineres af Det Nye Testamente. *Søren Holst* argumenterer derimod kritisk mod Mogens Müllers grundforståelse af *Vetus Testamentum in Novo Receptum* ("Det Gamle Testamente som indoptaget i Det Nye") og vil fastholde Det Gamle Testaments kanoniske værdi i dets monstrøse totalitet af betydningsmuligheder. En kritisk holdning til den kristne kanons indskrænkende konsekvens for eksegesens forståelse af de gammeltestamentlige tekster er på en anden måde også temaet for *Thomas L. Thompsons* bidrag. Han peger på, at eksegesen må frigøre sig fra denne indskrænkning og gennem komparative metoder se de gammeltestamentlige

tekster i samspil med narrative motiver i hele deres omfattende, samtidige litterære kontekst.

De to efterfølgende bidrag vedrører kanons betydning for den nytestamentlige eksegeese. *Henrik Tronier* understreger den bibelske kanons rolle som en begrænsende faktor for eksegesen. Med udgangspunkt i kanons betydning for Augustins verdensbillede og skriftfortolkning peger han på, hvordan kanons litterære helhed også i dag bestemmer eksegeters perspektiv på de nytestamentlige skrifter, *in casu* Paulus' breve. Også *Lone Fatum* gennemgår kritisk kanons rolle i den nytestamentlige eksegeese. Hun udvider desuden perspektivet både med udblik til resultaterne fra en møderække blandt jurister, litterater og bibelexegeter om forståelsen af autoritative tekster og til den aktuelle politiske diskussion om kulturkanon.

Et mere positivt syn på kanons aktuelle rolle finder man hos *John Strange*, der argumenterer for en forpligtelse på den kristne kanon som et nødvendigt bolværk i tidens aktuelle teologiske og eksegetiske stridigheder. Endelig tematiserer *Eckart Reinmuth* mulige kriterier for en etisk ansvarlig omgang med den bibelske kanon, der både forpligter sig på en videreformidling af de nytestamentlige skrifers egne krav på autoritet med centrum i Kristus-åbenbaringen og samtidig forholder sig til teksterne i deres fremmedhed og forskellighed.

En passende afslutning på festskriftet er *Birger Olssons* bidrag, der drejer sig om skrifter, der *ikke* kom med i vores kanon, men som er en del af Septuaginta, nemlig de såkaldte "apokryfer". Disse skrifers aktuelle betydning i den svenske kirke vidner om "Septuagintas återkomst i vår tid". Med et mere glædeligt budskab til Mogens Müller kan man næppe afslutte dette bind!

Som bindets mange og forskelligartede bidrag er et vidnesbyrd om, har Mogens Müllers arbejde været til stor inspiration for kolleger i ind- og udland. Bindet vidner også om, at han har ydet et stort fagligt bidrag på Afdeling for Bibelsk Eksegeese ved sin stadige bestræbelse på at fungere som brobygger for en tværfaglig dialog mellem gammel- og nytestamentlere. Ud over disse faglige bidrag har Mogens Müller ikke mindst bidraget til afdelingen ved gennem sin varme, menneskelige rummelighed og ikke mindst lune humor, altid at sørge for, at der breder sig en god stemning. Man befinder sig simpelthen fantastisk godt i hans selskab. Alt det er vi ham meget taknemmelige for!

Troels Engberg-Pedersen

Niels Peter Lemche

Henrik Tronier